

סימן תיא

שאלת באחרונא התיזס והנזכר שכתב הר"מ צמו"ל¹ להכשיר, ותממה² הכשיר באחרונא התיזס שהרי אמרו בגמרא³ אחרונא כדור פסול ויש אומרים אף התיזס ולמה הניח יש אומרים ופסק כחנא קמא⁴.

תשובה כדן פסק, דהא משמע דלחנא קמא כשר דכדור דוקא פסול ויש אומרים חלקו ופסלו אף התיזס וקיי"ל כסתם דרבים וינהו, וכלל מקום עושין כן נסתם אלא אם כן יש ראייה לפסוק יחיד.

סימן תיב

אמרת שנסתפק אלנך מה שכתבתי אני בתורת הבית בשער התערובות¹ דבר זה נסמו חשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוט² דכל קצוע כמחצה על מחצה דמי וכו', והני מילי כשלא ראינוהו יולא מן המקולין אכל ראינוהו יולא מן המקולין הרי נפל לנו הספק בקצוע ואסור וכדאמרין בפרק קמא דפסחים³ תשעה לצורין של מזה ואחד של חמץ ואחא עכבר ושקל ולא ידעין מהי מנייהו שקל היינו תשע חנויות פירש ואחא עכבר ושקל וכו', היינו סיפא ונמנאל הלך אחר הרוז וכו', ואמרת שאכתוב לך מה ראייה יש מכאן לנדון, עד כאן.

ראני לא ידעתי מה אבאר בזה יותר ממה שכתבתי. והוא שאני אומר שאם ראינו אנו אחד שלקח מן המקולין ונפל מידו לפנינו הרי זה אסור לנו לפי שאנו נפל לנו הספק בקצוע כיון שראינו⁴ לוקח מן הקצוע, והרי כאותה של פרק קמא דפסחים שאם היו קצועין תשעה לצורין של מזה ואחד של חמץ ואחא עכבר ושקל משם לעיינו ככר אחד ולא ידעין אם ממזה שהן רוב שקל או מן הצור האחד של חמץ שקל אסור כתשע חנויות, אף על פי שלא נסתפק לנו אלא ממה שראינו עכבר נוטל מן הקצוע. אכל אם פירש ככר אחד ולא ראינו בשעת פרישתו ואחא עכבר ושקל הרי זה מותר כסופא דברייתא דקחתי ונמנאל הלך אחר הרוז דכל שלא פירש מן הקצוע לפנינו אנו פולין להקל ונאמר דכל דפריש מרובא פריש. זה שאמרתי ולזה כונתי ואני יודע אם יש כן אסור⁵ נספךך אם לאו.

סימן תיג

חשובה שהשבתי למונטפסליר

כבודך יכריחני ומעלתך מגדרי תולאתי כל ימי גדרתי צעדי ולא אלא חוץ מגדרי לכל אשים דבורי צמה שרבו צו המקירות¹ עד אמנא איש נבון וחכם להוציאני ממבוכות הנסתרות, ועתה אתה אומן צערפי להוציא מה שאין לי חפץ בו על פי, כי דברים אלו שאמרת אין לצדי מכיל חקירתם כי רבה מצותם ונפלאה ממני אמנאם לאמר מנאמתי און לי ויש דברים שאסמון על יסודותם, אכל מה אעשה ואהבתך ומעלתך הסיחו אותי לענות² בחכמה נעלמה ויהי מה ואם לא ישיג לצדי עומקה ורומה.

ואומר אני כי באמת פעם אחת שאלני אחד מאנשי החכמה אשר בארצכם על עשיית צורת אריה במחכתי³ לרפואה והתירתי⁴ כי אמרתי שאני רואה שום איסור בעשיית הצורה לרפואה. והבאתי לו ראייה מסלע שעל גבי הצינח ששינוי בפרק צמה אשה יולאה⁵ יולאין נסלע שעל גבי הצינח, ואמרין עלה בגמרא מאי צינח צח ארעא מאי שגא סלע אילימא דכל דקשי מעלי לה ליעבד ליה חספא ואי משום שוכחא ליעבד ליה טסא אלא משום צורתא ליעבד ליה פולסא אמר אביי בלבו מעלו לה כלומר הקושי ושוכחא וצורתא אכלא צורה לרפואה מותר. ואי משום צורת אריה ומשום לא תעשון אחי⁶ לא תעשון דמות שמי המשמשין לפני צמרוס⁷ הא אמר אביי⁸ לא אסרה תורה אלא דמות ארבע פנים צהדי אהדדי חוץ מפרטוף אדם. ואמרתי שגם מורנו הרב הגדול רבינו משה בר נחמן ז"ל היה מתיר ועושה ואין לנו גדול ממנו בחכמה וצמין וציראת חטא.

ובשהתירתי לא ידעתי שנפלה מחלוקת שם צמכמי הארץ שאין דרכי לענות על ריב ולא אחקרנו. ואחר מיכן באו אלי שאלות על זה מן החכמים החולקין לומר שהצורה לרפואה אסורה ודמו אותה ראייה שהבאתי מסלע שעל גבי הצינח אף על פי שדחו אותה צמין שאינו מתקבל כלל לה והשנתי⁹ כדי שלא אכניס עצמי במחלוקתם שאם הן מנאמין זה את זה מה לי לנפול בדצריהם.

אבל בעושה אותה צעונה ידועה כמדומה שעל זה לא נשאלתי ולא השנתי¹⁰, ומכל מקום אני רואה שיאסרו לחלוטין כל הצורות וכל העונות וכל המעשים וכל הדבורים

קנאות מכתב ג (מהדור ד"מיטורבסקי פרק כא). 1 במנח"ק שם, המחלוקת והסתירות. 2 במנח"ק כת"י, לעלות. 3 במנח"ק נוסף, ידועה. 4 לעיל קסו ולהלן תתכה. 5 שבת סה, א, ע"ש. 6 שמוח כ, ב. 7 ר"ה כד, ב. 8 צ"ל לא השבתי במקום לה והשבתי, וכ"ה במנח"ק. 9 ע"י בתשובות הג"ל שזכור בשאלה והוא שיעשו בשעה ידועה.

תיא. 1 פ"ח מהל' לולב ה"ח. 2 צריך להוסיף, איך. 3 סוכה לו, א, ע"ש. 4 וכן הק' רבינו מנחם שם וכן במאירי סוכה שם פסל. תיב. 1 בית רביעי שער שני דף קכ (ח"ב ל, א). 2 צריך להוסיף, וכו'. 3 ט, ב. 4 תוי"ט. 5 צ"ל שראינוהו. 6 צ"ל והיו, או להוסיף, זה. 7 צ"ל כאן חסור. תיג. חשובה זו היא לר' אבא מרי ב"ר משה מלניל, והיא בספרו מנחת

ככל ענין לא משום לא חעוננו¹⁰ ולא משום לא תנחשו¹¹ ולא משום מה¹² שיראה כשוף או דרכי האמורי.

ואתה הפרזת על המדות ואמרת שחכם אחד אמר לך שיש ספר אחד בזה ושיש מן הנורות במחכת מיוחד וכורך צנגד נמר¹³ מיוחד ועושה להם הקטרה מיוחדת בשעיה או בדבר אחר¹⁴ ואין ספק כי זה מדרכי עבודה זרה, ואם זאת להקטיר¹⁵ הנורה הקטנה שבספר ההוא תחיר הכל כי כל המינין נופלין תחת הסוג וננין אז לכולם, אלו דברך.

ובאמת כל שיש שם הקטרה אסור שההקטרה והזיטח והניסוך וההשתחואה ארבע עטדות אלו אסורין לכל עבודה זרה ואפילו לפעור¹⁶ אבל בלא כן אין לאסור הכל לפי שאני רואה בדברי חכמי התורה רצוני לומר בגמרא ובירושלמי דברים שהותרו מכללם כמו שאכתוב אליך. ומי יתן וידעתי חכם בארץ ואעשה לי רב עלי¹⁷ ואשמענייה ושמעני וצמטום חכמה בכל אלה יודיעני. ואדון בזה עמך וגם¹⁸ הרב הגדול מורה נדק הרב רבינו משה ברבי מימון ז"ל ולא כמשיב על דבריו ועל דברך רק כחוקר ושואל אולי תמצא¹⁹ ארוכה למצרכה.

כתבת שהעושה נורה בשעה ידועה אפילו לרפואה עובר משום לא חעוננו²⁰ שהתורה לא אסרה אלא דבר שיש בו קצת עיקר שיש בו כדי לטעות, אלו דברך. ואפשר שהוא כן, אבל הרב ז"ל כתב בהפך שכן כתב בהלכות עבודה זרה²¹ זה לשונו כל המאמין בדברים אלו וציוצא בהם ומחשב בלבו שהן אמת אבל התורה אסרה אותם אינו אלא מן הסכלים ומחסי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתם שלמה, אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו צראיות צדורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם חכמה אלא דברי תוהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו דברי דרכי האמת בכללם²² ומפני זה אסרה²³ תורה כשהזירה על כל אלו הדברים²⁴ חמים תהיה עם ה' אלהיך ע"כ לשונו. וכפל עוד זה בפרק ל"ז בספר המורה²⁵ זה לשונו והמעשים האלה אשר יעשו המכשפים אין ההיקש נותן אותם ולא יאמין שכל²⁶ שהם יחייבו דבר כלל. עוד חזר וחזק דברים אלה בספר המורה.

ואלו היה צידנו להכריע היה נראה יותר כמו שאמרת לפי שאמרו בפרק חלק²⁷ שרי שמן ושרי צנים נשאלין מהן בשבת מפני שמכזבין וכן צאוב וידעוני בשאל²⁸ ובחרטומי מצרים שהעידה התורה השלמה שעשו בלטיהם²⁹ ובלהטיהם³⁰.

ומכל מקום יש לי מקום עיון בדברי הרב ז"ל שמתוך דבריו נמצאו למדים שכל דבר שנמצא בו תועלת באמת אינו

בכלל מה שאסרה תורה מאי זה נד שיהיה בין מסגלה אמיתית שנמצאו בהן צדופן בין שנתאמת מזד הנסיון. ונמשך הרב עוד בזה להחיר מה שנמצא בו מזד סגולה הלכותה מסגולה אחרת מקרית כגון מסמר הצלוב שאין סגולתו כסגולת שן של שועל, שסגולת שן של שועל היא מזד ענמה כסגולה הנמצאת באצן השואבת וסגולת אותן שמנה הרב סגולת הפאנוניאה ונאות הכלב וזולתן הרבה, אבל סגולת מסמר הצלוב אינה מזד הברזל עצמו ולא מזד נורת המסמר אלא מזד המקרה שקבל מן הצלוב ומן הסגולה ההיא תמשך עוד סגולה אחרת לפעול באיש דאית ליה וירפא. וכמהו אצן חקומה שנמצא³¹ שמצלת האשה שלא חפיל ולא היא בלד אלא אפילו משקלה ואעפ"כ מותר³², וכמו שכתב הרב ז"ל³³ זה לשונו ואל יקשה בעיניך מה שהחירו³⁴ מסמר הצלוב ושן של שועל כי הדברים³⁵ צמון ההוא היו מושבין בהם שהוליא אותן הנסיון והיו משם רפואה והולכין על דרך חליית העשב שקורין פאנוניאה על הנכפה ונאות הכלב על מורסת הגרון שכל מה שנתאמת נסיונות כאלו אע"פ שלא יגורו ההקש הוא מותר לעשות משום רפואה. הנה אחר שאסר המיר כל מה שנמצא בו תועלת מזד הנסיון. ואם כן מותר לסמוך על נסיוני הקודמים ואין לנו אסורין בהן עד שיצמח הנסיון בהתאמת³⁶ לעינינו, שהרי מסמר הצלוב ושן של שועל אלו מותרין לסמוך על נסיונים של הקודמים וכמו שאנו סומכין על חכמי הרפואה באותן הרפואות שאין ההקש הטבעי גוזר אותם, ולא על חכמי התורה וחכמי הרפואות בלד אלא על כל האנשים שאומרים שנתנסה הענין ההוא החירו לנו לסמוך עליהן כבעלי הקמיעין שהרי החירו³⁷ הקמיעין בין של עיקרין בין של כתב ולא פירשו לנו חכמים אי זה קמיע של כתב ואי זה עיקר מן העיקרין. והרב זכרנו לצרכה בספר המורה כתב לאסור אחר שהחיר והוא שכתב שם³⁸ בפרק ל"ז זה לשונו כל מה שיאמרו שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נהגו להחיר³⁹ לפי דעתם כמנהג הסגולות והכחות המיוחדות אסור, והוא אמרו⁴⁰ לא⁴¹ תלכו בחקות הגוים והם אשר יקראו דרכי אמורי מפני שהם טעופי מעשה המכשפים ושהם דברים לא יגורם היקש טבעי. הנה שאסר לנו אפילו מה שיש בו תועלת מזד הסגולה כל שאינו גוזר אותו העיון הטבעי, ונשוב לאסור מסמר הצלוב משום דרכי האמורי אחר שהחירו אותו. לא ידענו אי זה נקח צידנו למעשה מדברי הרב או ההיתר כמסמר⁴² הצלוב או מה שאסר משום דרכי האמורי.

אות ט. 26 שמואל א כח, ז. 27 שמות ז, כב. וח, ג, יד.
28 שם ז, יא. 29 במנח"ק, שאמרו. 30 שבת סו, ב.
31 מ"ג ח"ג פל"ז. 32 שבת סז, א. 33 צריך להוסיף, והם, ובמנח"ק, האלה. 34 שם, ויתאמת. 35 שבת סא, א.
36 במנח"ק, אבל נוהג הוא. 37 ויקרא כ, כג. 38 צ"ל ולא.
39 שם, במסמר.

10 ויקרא יט, כו. 11 ח"ז ליתא במנח"ק. 12 שם, צבור.
13 שם, במור. 14 שם, להחיר. 15 סנהדרין ס, ב. 16 שם
נעלי ברזל, במקום רב עלי. 17 שם נוטף, עם. 18 שם, אמצא.
19 פ"א הט"ז. 20 צ"ל בגללן, וכ"ה במנח"ק. 21 צ"ל
אמרה, וכ"ה שם. 22 דברים יח, יג. 23 ח"ג. 24 צ"ל
השכל, ובמנח"ק, בעל שכל. 25 סנהדרין קא, א. ע"ש ובד"ס שם

ואולי יאמר הרב ז"ל שאפילו מה שחלו בספריהם לסגלה⁴⁰ לא נאמין לפי שעיקר ענינם לחוהו ולהכל כעניני המכשפים, אבל מה שאמרו חכמים ז"ל נאמין ונאמון לעשות מעשה מזה מה שהתירו ונתאמת להם לסגלה⁴¹. ושמו הרב ז"ל במצוה רצה.

ועוד אני חוזר ושאל על זה לפי שאני רואה בגמרא דברים רבים יראה מהם שהתירו מכלל הנחשים והלחשים ומן המכשפים⁴² וההמנונות בשבת ובחולין ועבודה זרה וגיתין וסנהדרין בגמרא וירושלמי. בשבת באותן שנאמרו בשילהי פרק כמה אשה יולאה⁴³ כתוב בספרינו אין זה משום דרכי האמורי ואין באחד מהן אפילו אחד שיגזור העיון הטבעי, ואפילו למאן דאמר התם⁴⁴ כולוהו אית זהו משום דרכי האמורי לבד מהני מי שיש לו עטם בגרונו מציא מאותן⁴⁵ המין מניח לו על קדקדו ואמר הכי חד חד נחת בלע בלע נחת חד חד לאדרא נימא הכי ננעלמה כמחט ננעלת כתרסם שיאה שיאה, הנה שיש בכלן מעשה ודבור ממה שאין העיון הטבעי גוזר לא מעשה⁴⁶ שיועיל הנחת המין ההוא על הקדקד ולא הדבור באותן המלות והותרו בגמרא. וראה דרבי חייא בר אבא⁴⁷ דאמר דכולהו אית זהו משום דרכי האמורי לבד מהא כי זה סתיר אותו הנסיון ומוחר משום רפואה.

ועוד שם⁴⁸ אמר רבי כל מנייני משמא⁴⁹ דאימא וכל קיטרי בשמאלא ומה תועלת יש בין שם האם לשם האב ובין השמאל לימין לפי העיון. וליתן בדבר ידוע ולומר דברים ידועים אמר רבי⁵⁰ אמרה לי אם לאשתא בת יומא לישקול זוזא חורא וכו' ואי לא ליתבי אפרשת דריס וכו' חזי שומשמא גמלאה דהוה דרי⁵¹ מידי לישקליה ולישדייה בגובתא דנחשא ולסתמיה באצרא ולסתמיה שיתין גושפנקי וליצרוליה ולירייה ולימא ליה טעונאי וטעונך עלך ואי לא לישקול כוזא חדתא וליזיל לנהרא ולימא ליה נהרא נהרא אופן כוזא דמיא לאורחא דליקלע לי ולהדריה שבעה זמני עליה ולישדייה לאחוריה ולימא ליה נהרא נהרא שקול דיהבת לי לאורחא דליקלע ביומיה אתא וביומיה אולא, והנה בכלן מן ידוע במילתא⁵² ובמיא וכלי ידוע של נחשת ומקום ידוע בנהרא ומנין חוממות ומלות ידועות ומנין ידוע של הקפות ואין אחד מהן גוזר העיון הטבעי והתירו. ולא תאמר כי זה דברי אשה דלומנתו של רבי אמרתן כי צדאי משאמתן רבי וקבעו אותן בגמרא האמינום וסומכין עליה, ועוד לשם כאלה רבים שאמרו חכמים ולא אומנתו, ולא עוד אלא אפילו רבי

יוחנן דטובייה דחכמי דאמר רבי יוחנן⁵³ לאשתא למירתא לישקול סכינא דכוליה פרולא וליזיל להיכא דאיכא ורדינאה וליקטר ביה ירא צרקא ויומא קמא לידוק ביה פורתא ולימא ירא מלאך ה'⁵⁴ וגומר, והנה כלן מתכת ידוע ומקום ידוע וקשרים ידועים וצמיס⁵⁵.

ובחולין פרק כל הבשר⁵⁶ ברב חסדא ורצה בר רב הונא שעשו מעשה בעלמא כדאמרין דאולי בארצא והיה מטרוניתא אמרה מילתא ואסרמה לספינתא ואמרו איהו⁵⁷ מלתא ושרייה. ובשילהי פרק ארבע מיתות⁵⁸ רבי ינאי איקלע להיהא אושפיזא אמר להו אשקיון מיא וקריבו ליה שתיא חזיה להיהא איתמא דהוה מרחשן שפוחתא שדא פורתא מיניה והוה עקרב אמר אנא שמי מדידכו אהון נמי שמו מדידי אשקיה הוה חמרא רכבא סליק לשוקא וכו'. ושם בירושלמי⁵⁹ ברבי אליעזר ורבי יהושע בן חנניה מעשים רבים כמזכר שם. וכן שם בשבת⁶⁰ לסימטא לימא בצויה מס' וכו' אלן מלכיא⁶¹ דאשתלחו לארעא דקדום, ולשידא דית הכסא לימא הכי. ובגיטין פרק קורדיקוס⁶² כאלה אין מספר, לשבירי דיומא לימא הכי ליעבד הכי ולשבירי דלילא ליעבד הכי ולימא הכי. וכן בפרק קמא דעבודה זרה⁶³. ובאמת אין אחד מכל אלה גוזר העיון הטבעי והתירו.

וכן אסרו לשמות ולאכול וזוגות והקפידו ז"ל עליהם הרבה עד שהקשו⁶⁴ בתקנת ארבע כוסות של פסח ומתקני רבני מילתא דאיתא לידי סכנה והוצרכו לומר כוס של ברכה מנטרף לטובה ואין מנטרף לרעה⁶⁵. ומן הנחשים אסרו⁶⁶ לחוש⁶⁷ ולומר נפלה פתו מידו צדי הפסיקו בנו קרא לו מאחרי ושל⁶⁸ לחוש לקול גברא דבברא ולקל אחתא במתא והתירו⁶⁹ לסמוך בקל אחתא דבברא ובקל גברא במתא. וכן יונתן בן שאול סמך על כיוצא בדברים אלו ואמר⁷⁰ אם כה יאמרו אלינו עלו אלינו⁷¹ ועלינו, ואותו צדיק שעשה השם הישועה הגדולה ההיא לישראל על ידו לא עבר עבירה ולא נעשה מנחש. ואע"פ שהרב ז"ל אסר אותו⁷² ואמר שהוא נחש מן הנחשים שאסרה תורה כבר השיג⁷³ הרב הראב"ד ז"ל בהשגות⁷⁴ והאמת אמר. וכן אמרו רבי יוחנן צדיק צינוקא וסמך על זה כמזכר בחולין⁷⁵, ושמואל צדיק בספרא ורב צדיק צמעברא⁷⁶. ובפרק חלק⁷⁷ אמרו סבין וממשמשין בני מעים בשבת ולוחשין לחיטות נחשים ועקרבים בשבת, ועוד שם⁷⁸ חנו רבנו שרי שמן ושרי צלם מותרין מפני שמכזבין לוחשין על שמן⁷⁹ שביד. ועל שאלת השדים אמרו⁸⁰ צבירתא

58 סנהדרין פ"ו ה"ג (מ, ב, מא, א). 59 סו, א, ע"ש ובר"ס אות ג. 60 בגמ', מלאכי. 61 סו, א. 62 יב, ב. 63 פסחים קט, ב. 64 ע"י מאירי פסחים שם. 65 סנהדרין סו, ב. 66 במנח"ק, לנחש, ובר', ללחוש. 67 מגילה לב, א. 68 שמואל א יד, י. 69 צ"ל עלינו. 70 רמב"ם פ"א מהל' ע"ז ה"ד. 71 במנח"ק נוטף, עליו. 72 צה, ב. 73 חולין שם. 74 סנהדרין קא, א, ע"ש. 75 צריך להוסיף, שבכלי ואין לוחשין על שמן. וכו' במנח"ק ד'.

40 שם, בסגולה. 41 שם, הכשופים. 42 שבת סו, א, ב, ע"ש. 43 שם עמוד א. 44 צ"ל מאותו. 45 במנח"ק, זה. 46 שם, אבין. 47 שבת סו, ב. 48 לפנינו שם, בשמא. 49 שם, דררי. 50 צ"ל במלמא, ראה בשבת שם. 51 שם סו, א, ע"ש. 52 שמו"ג, ב. 53 במנח"ק נוטף, ידועים. 54 קה, ב. 55 במנח"ק, אינהו. 56 סנהדרין סו, ב. 57 בגמ' ליחא תיבת רבי. ועי' רש"י שם ד"ה ינאי, ובר"ס שם אות י. וראה להלן הע' 169.

וצעור נבי. ושמוס חלים⁹² שמוסכם צד גדולי ישראל כולן מסכימין שצריכין עונה ידועה. ושמעתי שאף רבי עקיבא שאמר⁹³ מעון זה המחשב עמים ושעות ואומר היום יפה לנאת מחר יפה ליקח לימודי ערבי שביעית יפות עקרי קטניות מחיות⁹⁴ רעות הוא עשה תפלה ידועה למונאי שבת. וכן בצנא בתרא אמרו בפרק מי שמת⁹⁵ שלשה דברים זיה אחיתוסל את צניו אל תהיו במחלוקת בית דוד ואל תמדרו במלכותו ויום טוב של עצרת צדור זרעו חטים רב חסדא אמר צולל איתמר.

ובאמת דברים אלו כלן צריכין זמן⁹⁶ לתקן ולישכן ומי יתן ידעתי ואמנאנו. ואע"פ שנאמרו דברים רבים בספרים מספרי דרכי האמורי אין אומרים כלן תחת סוג אחד הם ואז אחד לכלן ואין להחיר אחד מהם כמו שצא בכתבין, שאין הספר משתפן להיות הכל מותר או הכל אסור שאפילו בספרי הקוסמין והמנחשין ובספרי דרכי האמורי יש דברים מותרין. ומדע דהא אמרין בההיא דפרק צמה אשה יוצאה⁹⁷ חני חנא בפרקא דאמוראה קמיה דרב וציד ואמר כוליה אית צהו משום דרכי האמורי לצד מיהא דאלמא צאותו פרק שאספו צו דרכי האמורי⁹⁸ ההוא מיהא מותר. וכן יארע לנו בספורי⁹⁹ הפלוסופים שיש צהם לנמנע טבע קיים ועושין זה סוג לכל המציאות, ומזה ודאי יצא להם בטול האופות כקריעת ים סוף ועמידת השמש והירח ויצאת המים מן הסלע ועליית הצאר עם ישראל צכל מסעיהם וצכלל חדוש העולם והמן וכלל דברים אלו אסור לשמען כל שכן לאמרן, וכיון שכן נאמר שכל מה שצספריהם שקר ואסור להאמין ולעשות שום דבר שאמרוהו וצכללוהו צספריהם. אלא כל הספרים אס יש צהם דברים של שקר ושים צהן מן האיסור צרובן אפשר שיש צהם דבר יוצא מכללם ומותר, והרי הספרים כרמונים שזורקין את הקלפים ואוכלים את הגרעינין היפים.

ולפי שצאו דברים אלו צספרינו המקודשים לצרותינו החכמים וצהפך זה יראה מפשטי מקראי התורה מקראות מלאים שלמים¹⁰⁰ לא ימנא כך קוסם קסמים מעון ומנחש ומכשף נלאה לצדי למנא הפתח ולפתח חרצות אלי¹⁰¹ ומחפש אני כמחפש צנרות ולא כמקיים צביאור וגזור גזרות ואולי אמנא קצת עולה¹⁰² למקצת המצוה הזאת ואס לא לכולה.

ואומר אני כי מחסד עליון היה צחלת הצריאה להמציא צעולמו דברים להעמיד צריאות הנצריאם, שאס יקרה המקרים כחליים ושאר הסצות יוצאו הנמצאים מגדר

אין שואלין צדבר שדים צצנת רבי יוסי אומר אפילו צחול אסור אמר רב הונא הלכה⁷⁶ כרבי יוסי ואף רבי יוסי לא אסר אלא משום סכנה כי הא דרבי יצחק צר' יוסף דאציבל צארזא ואיתעציד ליה ניסא ופקע ארזא ופלטיה. וצגיטין פרק קורדיקוס⁷⁷ צשלמה דכתיב⁷⁸ ומקצות והגרזן וכל⁷⁹ כלי צרזל לא נשמע צצית צהצנתו ושאל לחכמים היכי אעציד ואמרו ליה זיל אייתי צידא וצידתין וכן עשה ושאל מהן על השמיר. הנה כל אלו הוציאו מכלל מנחש ומכשף והרצה כיונא צאלה.

וגם הוציאו מכלל מעון ומכוין מעשיו צעונה ידועה. אמרו צפרק קמא דע"ז⁸⁰ צרבי יהושע צן לוי דהוא מצער ליה ההוא גוי אייתי חרנגולא אסריה אכרעיה דפוריא סצר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא ניים כי איתער אמר שמע מיניה גס ענוש לצדיק לא טוב⁸¹ ואפילו לגוי. ובצנת פרק מפנין⁸² אמר שמואל פורקא דמנא חד צצנא וארבעה ומעלי צצנא אצל שני וחמישי לא דאמר מר מי שיש לו זכות אצות יקיו דס צשני וצחמשי צצית דין של מעלה ושל מטה שוין כחות צחלתא מאי טעמא לא משום דקיימא ליה מאדים צווגי מעלי צצנא נמי קיימא ליה מאדים צווגי כיון דדשו ציה רבים שומר פתאים ה' צ⁸³. אמר שמואל ארבע דהוא ארבע ארבע דהוא ארבער ארבע דהוא עשרין וארבע ארבע דליכא ארבע צחריה סכנתא מעלי יומא דעצרתא סכנתא וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טצי משום יומא דעצרתא דנפיק זיקא דשמיא טצות. וצחצות⁸⁴ צחולה נשאת צרביעי ונצלת צחמישי הוציל ונאמרה צו צרכה לצגים ואלמנה נצלת צשני הוציל ונאמרה צו צרכה לאדם.

ראבשי מעמד⁸⁵ היו מתענין צכל יום כנגד מה שנצרה צו צאותו היום על מפרשי ימים צשני שצו נחלקו המים וצשלישי על הולכי מדצרות צרביעי שלא תפול אסכרה צפי החינוקות דמארת חסר כתיב⁸⁶ צחמישי על עוצרות וכו', שכל יום ויום תחזוק צו המלחה שנצרת צו⁸⁷. ועל כן נראה דרב הושעיא ורב חנניא שהיו עוסקין צספר יצירה כל מעלי יומא דצנחא וצרו עגלא חלתא ואכלי ליה⁸⁸ ולא היו עושין כן צארבעה פרקים שמשטיין צהן את הטצת צעל כרחו⁸⁹ שצריכין הכל יותר לצצר אלא צמעלי צצנא משום שצו היתה צריאת הצהמה⁹⁰.

ובעלי הקמיעין שאמרו⁹¹ דאיתמחי צצרה היינו שהוא צן מוזל שקמיעיו מלליחין, וכלן משגיחין לכיון מללכתן צמזל ידוע צחדש וציום, וכן כותצין צקלף צעור שילל

92 מיוחס לרב האי גאון, צ" רב פעלים צ' 130. 93 סנהדרין סה, ב, ע"ש. 94 לפנינו שם, מהיות וכ"ה במנח"ק וצ" ד"ס שם אות ג. 95 קמו, א, ע"ש. 96 במנח"ק, אומן. 97 שבת סז, א, ע"ש. 98 במנח"ק גוסף, אמרו אינהו שאצ"פ שיש בכל משום דרכי האמורי. 99 במנח"ק, בספרי. 100 דברים יח, י. 101 במנח"ק, אלה. 102 שם, עלה.

76 צ" בגמ' שם ובהג' הגר"א ובר"ס שם אות ח. 77 סח, א. 78 מלכים א, ו, ז. 79 צ"ל כל. 80 ד, ב, ע"ש. 81 משלי יז, כו. 82 קכט, ב, ע"ש. 83 תהלים קטו, ו. 84 ה, א. 85 תענית כז, ב. 86 בראשית א, יד. 87 ע"ע להלן ח"ג רצ. 88 סנהדרין סה, ב, ע"ש. 89 חולין פג, א. 90 בראשית א, כב. 91 שבת סא, א.

בין קמיע של עיקרין, וכן כל מה שאמרו בשבת וחולין וסנהדרין ובעבודה זרה ובשאר המקומות שכתבנו למעלה, והוא שאמרו¹²² אבי ורבא כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. ולא עוד אלא שאסור להכנס בעיני הסכנות ולבטוח על הנס, והוא אמרם¹²³ שקיר נטוי מזכיר עון, ואמרו¹²⁴ כל הסומך על הנס אין עושין לו נס. ומוחר לבטוח באדם והוא שלא יסור לבו מן השם, ואמרו¹²⁵ ארור הגבר אשר יבטח באדם ומה יסור לבו, אך לבטוח בשם ושיעשה לו תשועה ע"י האיש הפלוני מותר ומצוה.

וזוהי כולל כל עסקי בני האדם במלאכתם וזלתי האנשים השלמים ושוכייתיהם מרובות כמעשה דרבי חנינא בן דוסא עם הערוד¹²⁶ שאמרו אין לו לאדם שפגע בו ערוד ואין לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא, וכמעשה דרבי חנינא¹²⁷ שהיתה אשה מחזרת ליטול עפר מחמת רגליו לכשפים ואמר לו¹²⁸ שקולי אין עוד מלבדו כפי¹²⁹ והקשו והא אמר מר למה נקראו שמן כשפים שמכתישים פמליא של מעלה והשיבו שאני רבי חנינא דנפישן זכוותיה. ואפילו החסיד שחשדים אין להם¹³⁰ רשות לעשות מלאכתן¹³¹ דרך הצטחון רק כדרכו של עולם שלא יאמר אדליק נרי במים או ביון ואסמוך על הנס אע"פ שאמר במסכת תענית¹³² הוא החסיד לבטח ששגגה בערב שבת ושמה נגר יין במקום שמן ונלטערה אמר לה בני אל תלטערי מי שאמר לשמן ודליק הוא יאמר ליון ודליק.

ובין מותר שיעשה אדם דבר קודם חול המקרה כדי שלא יחול או יאמר דבר או מקרא אחד אפילו מן התורה להגן, והוא שאמרו בע"ז¹³³ אי נחי לזדהר משצירי ולימא הכי לגפשיה פליגא אמרה לך אימין אזדהר משצירי צירי ירי ירי רי, ואמרינן בשבועות פרק ידועות הטומאה¹³⁴ שיר של פגעים¹³⁵ ובגבלים ובתופים ואומר יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסית¹³⁶ ואומר מזמור לדוד ה' מה רצו וכו'¹³⁷ לה' הישועה¹³⁸, ר' יהושע בן לוי מסדר להני קראי וגמי והיכי עבדי הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה להגן שאני. וכן בחולין¹³⁹ אמר אבי משמיה דרבה הא דלא משו מיא צמראי אחרעא משום דרוח רעה שורה עליהן ולא שקלי מידי מפתורא בדנקיט איניש כסא צדיה משום דקשי לרוח לרדה, ומר בר רב אשי קפיד אאסיחא ובכנא דחבלי דלריכי לסעודה, ועוד שם רבים כיוצא באלו. ואין זה ממיטעו הצטחון דאדרבה אסור להשען על הנס ואפילו במקום הדברים שזרעו לחכמים בצגלה שצריך להשמר ואין העיון הטבעי משיג.

טבעם השלם יהיו אלו מוכנים להחזירם אל גדרם או להעמידם על בריאותם, ושם הכחות האלה בעצם הדברים הנמצאים בטבע מושג בעיון כפמים והמפעלים הידועים לחכמי הרפואות או בטבע מסוגל לא ישיג אותו העיון. וכן הענין בעצמו בשאר הנמצאים שיש בכל אחד דבר מועיל או בטבע מושגי או בטבע מסוגל כמסמר הלוז וזן של שועל ואבן תקומה. וכן חמשן הסגלה כפמים הידועים הממחמים בחומם ובסגלה יועילו לדבר החס וכיוצא בזה הרבה. ואינו מן הנמנע שיהיה בזה¹⁰³ אסור¹⁰⁴ גם בדברים כענין הקמיעין והדומה לזה. ועל כן אמרו¹⁰⁵ אבי ורבא דרך כלל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי.

ראמנבם כתב יתעלה בתורתו¹⁰⁶ תמים תהיה עם ה' אלהיך, ותמים הכחז כחן פירשו אללי כולל האזהרה וההצטחה, הזהיר שלא נשתבש ונחוש להבלי הגוים הקוסמים והמנחשים ואוכלי הדם נכונתם הרעה להמשיך להם שדים לא אלה¹⁰⁷ רק היות הם עם השם רוצה לומר לך עמו בתמימות מלשון¹⁰⁸ ואני¹⁰⁹ בתומי הלכתי, והבטיח שבעשיית מצותיו ובעבודתו יהיה תמים לא יגע בו רע מלשון¹¹⁰ שה תמים, הפך מה שיחשבו אותם הטועים, והוא אומרו¹¹¹ לאות כי הגוי האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוניים ואל קוסמים ישמעו.

ראולם הצטחון נחלק לענינים לפי הזמנים ולפי האנשים. ודרך כלל לעולם נבטח כי נלך בטח בלכתנו בדרכי התורה השלמה והיא המלל מן המקרים והסכנות הנסמרות כאמרו¹¹² בשכנך תשמור עליך וזה כוללת¹¹³ פרשה¹¹⁴ והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי ופרשת אם צחקותי תלכו. ודקה תציל ממות¹¹⁵ שלא מדעת צנן נסתר כמעשה במו של רבי עקיבא ומעשה דשמואל ואבלט כמוזכר בשילהי שבת¹¹⁶. ואם חל המקרה כחליים¹¹⁷ מותר להחמק צרפאות ובלבד שיהא לבו לשמים וידע שאמתת הרפואה ממנו וידרשנו ולא שיכוין שהכל תלוי בנס הפלוני וצרפאות האיש הרופא, והוא אמרו באסא¹¹⁸ גם¹¹⁹ בחלי לא דרש את ה' כי צרפאים. ומי שהשיגו החולי אינו סומך על הנס שלא לשאל צרפאים ולהחמק בדברים המועילים בין בדברים הטבעיים בין בצגולות והוא אמרו¹²⁰ ורפא ירפא ואמרו ז"ל¹²¹ מכאן שנחנה רשות לרופא לרפאות, ואמרם נחנה רשות לומר שאין זה הפך מה שהזכירה התורה בהשגחה. ועגדר זה נכנסו כל דרכי הרפואות אפילו מה שמועיל בצגולה מן הסגולות בין בעצמים בין בדברים וזה דרך הקמיעים בין קמיע של כתב

ט, א. 122 שבת סז, א. 123 ברכות נה, א. 124 ראה שבת לב, א. 125 במנח"ק, כאמרו. והוא בירמיה יז, ה, ע"ש. 126 ברכות לג, א. 127 חולין ז, ב. 128 צ"ל לה. 129 דברים ד, לה. 130 במנח"ק, לו. 131 שם, מלאכתו. 132 בה, א, ע"ש. 133 יב, ב, ע"ש. 134 טו, ב, ע"ש. 135 במנח"ק נוסף, בכורות. 136 תהלים צא א-ט. 137 במנח"ק נוסף, עד. 138 תהלים ג, א-ט. 139 קה, ב.

103 שם, כזה. 104 ח"ז ליתא שם. 105 שבת סז, א. 106 דברים יח, יג. 107 אלוה. 108 תהלים כז, א. 109 צ"ל אני, או שצ"ל ואני בתומי אלך, שם פסוק יא. 110 שמות יב, ה. 111 דברים יח, יד. 112 משלי י, ב. 113 במנח"ק, כללות. 114 שם, פרשת. 115 משלי י, יב. 116 קנז, ב. 117 שם, בחליים. 118 דברי הימים ב טז, יב. 119 צ"ל וגם. 120 שמות כא, יט. 121 ברכות

שהעסק כפריה ורציה והימים האלה רצוני לומר חמישי וששי נחזקו מפיו יתעלה במחלת הצריח כפריית ורצית בעלי חיים כדגים והעופות והאדם, וכבר אמרתי שכל יום מימי הצריח פועל יותר במלאכה שנחשדה בו מאשר הימים.

וכן אפשר שמותר להחמק באותן הדברים האסורים כדי לבטל מעשי¹⁶¹ מכשופי המכשפים, והוא שאמרו בפרק כל הבשר¹⁶² במעשה דהיה מטרונתא דאמרה מילתא ואסרתה לספינתא ואמרו אינהו מילתא ושריהא. ונכנס בכלל זה מעשה דר' אליעזר ור' יהושע בן חנניא שעשו עם אותו המין במרחץ ומעשה שעשו באביו של רבי יהודה בן במירא צרומי כמזכר בירושלמי בפרק ארבע מיתות¹⁶³. והוא הטעם שאמרו בשילהי פרק קמא דסנהדרין¹⁶⁴ שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה ובעלי כשפים כדי שיבינו במעשה הכשפים ויבטלו ולא יוכלו לעכז על ידם או לשבש את דעתם מכסף מן המכשפים. והוא אומרו¹⁶⁵ לא תלמד לעשות וצא בפירשו¹⁶⁶ אצל אמה למד להבין ולהורות רונה צו להבין מעשיהם ולהורות במה ינצל הנכשל בהם. והוא שאמר ר' אליעזר בשילהי פרק ארבע מיתות¹⁶⁷ כמאשים מי שאינו לומד מהם על הכונה הו ואומר¹⁶⁸ יש לי שלש מאות הלכות בנטיעת קשואין ולא שאלני אדם בהם מעולם אלא עקיבא בן יוסף פעם אחת ולמדו נטיעתן ועקירתן דאמר מילתא ונפתלמה כל השדה קשואין ואמר מילתא ונעקרו, והקשו והיאך עבד הכי והא העושה מעשה חייב והיתה התשובה לא תלמד לעשות לעשות אין אמה למד אצל אמה למד להבין ולהורות. אצל מעשה דר' אבהו¹⁶⁹ דעל להווא אושפיזא ואשקייה להיהא איתתא והות אמרא לא ידעמי היאך היה מותר לו לעשות מעשה כזה אלו היה ר' אבהו המוזכר בתלמידו של רבי יוחנן ואולי אחר היה וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל¹⁷⁰, דרבי אבהו תלמיד של רבי יוחנן לא היה עושה מעשה כזה.

ובשוואלין בשדים שאמרו¹⁷¹ שהוא מותר אלא משום הסכנה, ראיתי תשובה לרמב"ן ז"ל¹⁷² חה לשונו מה שהתירו בפרק חלק¹⁷³ ללחוש¹⁷⁴ על השדים אלא משום סכנה אין זה¹⁷⁵ ללחוש ולהשביע לזאת מן האיש בדרך מעשה בן תמליון¹⁷⁶ ורבי יוסי אומר שמה ייק אותו כשמוציאים אותו בעל כרחו. ואני חמה כי שמעתי בצירור שמנהג חסידי אלמניא לעסוק בדברי השדים ומשביעין אותן ומשלחין אותן ומשתמשין בהן בכמה ענינים. וסבור אני שיש לומר דמעשה

הגדה שנכנסו בכלל ההיתר הזה כל שאמרוהו שיש צו משום רפואה בין בסגולת הענש בין בסגולת הדבור והפעולות. ואפשר שאפילו העתים והשעות בכלל זה כל שהוא עושה צורה לרפואה ונותן דעתו לשמים לא כאותן שמכווין לשר השולט באותו יום שזה כעוצר אותו, והוא שהכתוב אומר¹⁴⁰ פן תשא עיניך השמים וראית את השמש ואת הירח כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם. ובחזר חזר אמרו¹⁴¹ המחבר נחשים ועקרבים, ואמרו ז"ל¹⁴² שלוחשין על הנחשים והעקרבים. ונראה שזה נכנס בכלל כל שהוא לשום רפואה מותר שלחשת עקרבים שהמירו היא לחישה על המכה של נחשים ועקרבים וכמו שכתב הרצ ז"ל בהלכות בפרק ארבע מיתות¹⁴³. גם בניחוש שיש בכלל חכמת החיירין שהיא מן הנחשים בעופות¹⁴⁴ אמרו¹⁴⁵ במעשה דרצ עיליש דשמע¹⁴⁶ עורב ויונה אומריין עיליש צרת עיליש צרת וסמך עליהם וצרח וניצל, ואולי גם זה משום דשבי כולוהו איתנהו ציה¹⁴⁷ ובכלל רפואה ויותר ממנה היא. ושלא ילך¹⁴⁸ אחרי נחשים אלו אלא שאם שמע במקרה שמותר לסמוך עליו להנצל מן השבי. ובכלל מעונן אמרו¹⁴⁹ ראש חדש הוא מוצאי שבת הוא ואמרו¹⁵⁰ לא יקיו דם צראש חדש וזהו גם כן מזה היתר במקום רפואה משום דאיכא חולשא כמזכר שם בגמרא. גם בלא יקיו בשני ובחמישי שאמרו¹⁵¹ מפני שהם ימים קצופין לדין בית דין של מעלה ודין דין של מטה. ואין צוה הקרת הלך מן השמים רק כמאמין בהשגחה ומוסיף ציראת ה', וכמאות התרועה וההכנעה צראש השנה שהוא מוכן לדין עמים ונוסיף יראה וההכנעה צידויין להגן מדין שמים דכל שעת הדין והפקידה על צאי עולם קרוב יותר לעונש, על כן אמרו¹⁵² אדכורי ריתתא צריש שתא לא מדכרינן, ואמר ליה רב קטינא למלאכא¹⁵³ ענשימו אעשה ואמר ליה בעידן ריתתא ענשי. ושעת החולי כעולה לידון וכמו שאמרו¹⁵⁴ בעולה לגדרוס לידון שאומריין לו הצא ראה והפטר. יום¹⁵⁵ ההקזה כשעת הסכנה שהכח נחלש בהתמעט הדם ואפילו רוח מועט מזיקתו ושמאל שהיה רופא לא היה מקין אלא צבית של שבעה ארתי¹⁵⁶, ומהו הזהירו¹⁵⁷ שלא להקין דם באותן הימים העומדים בוגי למאדים ובערב עזרת שהרוח רע וחזק באותו יום דשמו טבות כזכר שם. ואמרו¹⁵⁸ שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, והזהירו¹⁵⁹ להשמר מזוגות לפי שמלאכי החצלה מקפידין בהן וכבר הזכירו בגמרא¹⁶⁰ מה שאירע מן ההיזק על זה. ומה שאמרו¹⁶¹ בצעילת הנשואות בחמישי וששי מפני

(יט, ב) וב"ר סוף פרשה צא. 158 פסחים קט, ב. 159 שם קי, ב. 160 כתובות ה, א. 161 במנח"ק, מעשה. 162 חולין קה, ב. 163 סנהדרין פ"ד הי"ג (מ, ב מא, א). 164 י, א. 165 דברים יח, ט. 166 שבת צה, א. 167 סנהדרין סח, א, ע"ש. 168 במנח"ק, ואמר. 169 לפנינו ינאי וכו' בד"ר לעיל הע' 59. 170 ראה רש"י שם ד"ה ינאי. 171 סנהדרין קא, א. 172 בחשובות המיוחסות ס"י רפג. 173 במנח"ק, ללחוש. 174 במנח"ק ובמיוחסות שם נוסף, אלא. 175 מעילה יז, ב.

140 דברים ד, יט, וצ"ל פן. 141 סנהדרין סה, א, ע"ש. 142 שם קא, א. 143 ר"ף סנהדרין ס"י אלף לו (טז, ב). ורש"י שם פ"י שלוחש שלא ייקר. 144 ראה סנהדרין סו, א. 145 גיטין מה, א. 146 ע"י בגמ' שם ובגהש"ס שם. 147 ב"ב ח, ב. 148 במנח"ק ד', ולא שילך. 149 סנהדרין סו, א. 150 שבת קכט, ב. 151 ר"ה לב, ב. 152 מנחות מא, א. 153 שבת לב, א, ע"ש. 154 במנח"ק, ויום. 155 שבת קכט, א. 156 שם עמוד ב. 157 ירושלמי שבת פ"ב ה"ו

שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד כמו שאמרו¹⁷⁶ בלטיהם¹⁷⁷ אלו מעשה שדים בלטיהם¹⁷⁸ אלו מעשי כשפים ופרש"י ז"ל¹⁷⁹ מעשה כשפים על ידי מלאכי חבלה הם נעשים והם אשר אסרה תורה אבל מעשה שדים שרי, והו' דעתם שנהגו בו ועשו בו כמה מעשים, ובדאי פשטי השמועות כך הם ומעשה צנן תמליון¹⁷⁵ וארגנטיין¹⁸⁰ ויוסף שידא¹⁸¹ ושאר מעשים בתלמוד ומדרש אגדה כך הם נוטים עכ"ל.

הנה כתבתי ממה שצא בדבריהם ז"ל בכללי עניינים אלה ומה שהתירו מכללם רבותינו הקדושים אחד אחוה מן החמשים ולבי עוד מגמגם באשר כתבתי ואשר באתי לתקן ולתרגם. ולא כתבתי אחד מאלה לעשות מעשה רק באותן שהזכירו בגמרא שאין זאת משנת חסידים רק כדורש מן הספק להלכה עד אמנא חכם יעשה אמתו ברכה להוציא באלו רגלינו מן הסכנה. ואחם תעמידו דבר על צוריו ותודיעונו והאלהים יראנו נפלאות מתורתו וידריכנו באמתתו ויגליחנו בעבודתו כי לו לצדו הגדולה והגבורה והתפארת והנלח וההוד ואפס זולמו.

עוד¹⁸² יש לי מקום עיון בדברי הרב ז"ל שכתב¹⁸³ אמרו בפירוש¹⁸⁴ כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי רוצה בזה כל מה שיגורו העיון הטבעי הוא מותר וחולתו אסור ע"כ. ואני שאל כמסתפק בדברי הרב ז"ל מהו הדבר שיקראוהו הרב ז"ל שיגורו העיון הטבעי, אם מה שיגורו עיון חכמים שחברו ספרים בטבע כאריסטו וגאלינוס וחבריהם שחברו ספרים בטבע הסמים והמקעדים המועילים לפי עיונם, וכל מה שלא השיג עיונם הוא בכלל אסור דרכי האמורי, לפי שעיון חכמים אלו שהשתדלו בחכמת הטבע כולל כל מה שאפר להיות פעל¹⁸⁵ כל בעל טבע בטבעו, ואכל עיון חכמים אלו יפסק מאפשרות העיון הטבעי, זה באמת מה שלא יקבלוהו השכל, כי באמת הדברים הפועלים בצללה אין פעולתם צפלא מהם אלא בטבע מסוגל רצוני לומר טבע לא ישיגו עיון החכמים ואולי אפילו החכם שחכמים לרוב העלם הטבע ההוא מכלל המין האנושי מזה שהוא אדם, כסגלת האבן השואבת שהנחל קופץ עליה ויותר מזה מורגל ציורדי הים באניות תוחצין מחט בחתיכת עץ קף על פני המים ומראין לו האבן וישוט על פני המים עד שיפנה אל פני הסדן ושם ינוח ולא ישיג עיון טבע הזה כל חכם שחכמים אלו של חכמת הטבע. ואם כן אף כל המיין בעלי הסגולות בטבע הם פועלים כסמים והמקעדים ואין זה משום דרכי האמורי

כמו שאין בדברים המפורסמים המועילים לפי העיון הטבעי של אלו החכמים. ואולי עוד¹⁸⁶ לא יגורו עיונם גורו עיון החכם עליו השלום שעשה ספר רפואות ידבר¹⁸⁷ על הכל מן הארו אשר בלננו ועד האזוב אשר בקיר¹⁸⁸ וא"כ למה נאסור מה שיאמרוהו מזה הטבע המסוגל ושמה יגורו עיון החכם עליו השלום ואף על פי שלא יגורו עיון אחד מאלו חכמי הטבע.

ועוד אני שאל כמסתפק בדברי הרב ז"ל מה שאמרו אבי ורצא כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי¹⁸⁹ אמרו מה שיש בו משום רפואה לפי עיון החכמים האלה שחברו ספרים בטבע בלד וזולת מה שהשיג עיונם אסור אם כן מה הוא שחדשו לנו אבי ורצא מקרא מלא דבר הכחוש¹⁹⁰ ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופאים לרפאת¹⁹¹, ולמה הציאו בגמרא דברי אבי ורצא באותה שמועה שדברו זה בדברים שיש בהם משום דרכי האמורי. ובאמת יראה שהדבר מוכרע ממקומו שהם התירו לרפואה אפילו מה שלא יגורו העיון הטבעי של חכמים אלו, ושלמה עליו השלום שעשה ספר רפואות חס ליה לעשות דרכי האמורי, ומה שגזרו חזקיה והורו לו¹⁹² אינו משום שהיה בו דרכי האמורי אלא שהחכם שחכמתו עשה ספרו צענינים המועילים הרבה¹⁹³ בטבעים הנגלים צין בטבעים המסוגלים עד שהיו העולם סומכים עליהם בחליים ובחליים לא היו דורשים את השם על כן גזרוהו והורו לו ובענין שכתוב¹⁹⁴ גם בחלי לא דרש אלהים כי צרופאים על כן גזרוהו, אבל לא שרפוהו כי אין בו משום דרכי האמורי אע"פ שכתב נחש הנחוש¹⁹⁵.

סימן תיד

חזר החכם שצמונטפליר¹ וכתב אלי² דברים על מה שמקנה אנשי הארץ הלזו מתמידים ושוקדים על ספרי היונים ומחברים ספרים צמורה ודורשים בהם הגדות של דופי וכתב כתב ארוך במלילות, ועוד השיב וכתב בדברים שאסרה התורה במעון ומנחש ומכשף וצר לעצמו מה שצר מדברי וחלק עדין על קצתן. וזה אשר השבתי לו שנית.

למי כל חמדה³, למי כל המחנה הזה אשר פגשתי, למי נהרי נחלי דבש אשר פגשתי, ראיתי בן פורת, אמריו יטיפו נהר כנהר הגדול נהר פרת, ומי ידריכנו צנעלים, ולו עמה יחזנו לשבעה נחלים, מטה לא יצקענו, וזי אדיר לא יעברנו, על כן לבדי לא יחדל, מלפרוט אמריו על דל, אלקי מהם טפה כחרדל. והגני מקפץ אל מקום שדברינו הולכים שם.

187 בד', דובר. 188 מלכים א ה, יג. 189 שמות כא, יט.
190 ברכות ס, א. 191 פסחים נו, א. 192 צריך להוסיף, בין.
193 דהיי"ב טז, יב. ושם, וגם בחליו לא דרש את ה'.
תיד. מנחת קנאות ד' פכ"ה. 1 ר' אבא מרי מלניל, ראה בפתיחה לסימן הקודם. 2 מנחת קנאות ד' פכ"ג. 3 שם, חמדת ישראל. 4 שם, רק אקח.

176 סנהדרין סז, ב. 177 שמות ז, כב. 178 שם פסוק יא.
179 בסנהדרין שם ד"ה בלטיהם לא פירש כן. 180 ב"ר פרשה סג, ח.
181 ראה עירובין מג, א ופסחים קי, א. 182 מכאן לא נמצא במנחת קנאות, והוא תוספת שהוסיף רבינו על תשובתו. 183 במורה נבוכים ח"ג סי' לו. 184 שבת סז, א. 185 פרעל. 186 צריך להוסיף, אם.